

سلامة الاضلاع

« تاییدیه اعضای هیات داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد »

اعضای هیات داوران نسخه نهایی پایان نامه خانم ندا فراهینی را تحت عنوان بررسی رابطه انواع شیوه های فرزند پروری والدین و کمرویی با خلاقیت در دانش آموزان دختر تیزهوش از نظر فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آن را برای تکمیل کارشناسی ارشد پیشنهاد می کنند .

ردیف	اعضای هیئت داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضا
۱	استاد راهنما	جناب دکتر غلامعلی افروز	استاد ممتاز	
۲	استاد مشاور	جناب دکتر کاظم رسول زاده طباطبایی	دانشیار	
۳	استاد ناظر	جناب دکتر عباسعلی اللهیاری	استادیار	
۴	استاد ناظر	جناب دکتر علیرضا مرادی	دانشیار	
۵	نماینده تحصیلات تکمیلی	جناب دکتر عباسعلی اللهیاری	دانشیار	

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد/ رساله دکتری نگارنده در رشته روانشناسی است که در سال ۱۳۸۹ در دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار خانم/جناب آقای دکتر غلامرضا اخروزی، مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر سید کاظم سلیمانزاده طبیبی و مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر از آن دفاع شده است.»

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تامین نماید.

ماده ۶: اینجانب نرگس زاهدی دانشجوی رشته روانشناسی مقطع ارشد تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی: نرگس زاهدی

تاریخ و امضا: [امضا]

آیین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی

دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاست‌های پژوهشی و فناوری دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهش‌های علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرح‌های تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد زیر را رعایت نمایند:

ماده ۱- حق نشر و تکثیر پایان‌نامه/ رساله و درآمدهای حاصل از آنها متعلق به دانشگاه می‌باشد ولی حقوق معنوی پدید آورندگان محفوظ خواهد بود.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی باید به نام دانشگاه بوده و با تایید استاد راهنمای اصلی، یکی از اساتید راهنما، مشاور و یا دانشجوی مسئول مکاتبات مقاله باشد. ولی مسئولیت علمی مقاله مستخرج از پایان‌نامه و رساله به عهده اساتید راهنما و دانشجو می‌باشد.

تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب و یا نرم افزار و یا آثار ویژه (اثری هنری مانند فیلم، عکس، نقاشی و نمایشنامه) حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی کلیه واحدهای دانشگاه اعم از دانشکده ها، مراکز تحقیقاتی، پژوهشکده ها، پارک علم و فناوری و دیگر واحدها باید با مجوز کتبی صادره از معاونت پژوهشی دانشگاه و براساس آئین‌نامه‌های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه یافته‌ها در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق معاونت پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

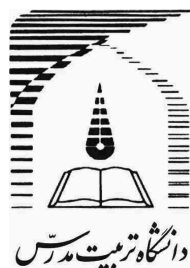
ماده ۵- این آیین‌نامه در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۸۷/۴/۱ در شورای پژوهشی و در تاریخ ۸۷/۴/۲۳ در هیأت رئیسه دانشگاه به تایید رسید و در جلسه مورخ ۸۷/۷/۱۵ شورای دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب در شورای دانشگاه لازم‌الاجرا است.

«اینجانب ندا فراهینی دانشجوی رشته روان‌شناسی ورودی سال تحصیلی ۱۳۸۶ مقطع کارشناسی ارشد

دانشکده علوم انسانی متعهد می‌شوم کلیه نکات مندرج در آیین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس را در انتشار یافته‌های علمی مستخرج از پایان‌نامه / رساله تحصیلی خود رعایت نمایم. در صورت تخلف از مفاد آیین‌نامه فوق‌الاشعار به دانشگاه وکالت و نمایندگی می‌دهم که از طرف اینجانب نسبت به لغو امتیاز اختراع بنام بنده و یا هرگونه امتیاز دیگر و تغییر آن به نام دانشگاه اقدام نماید. ضمناً نسبت به جبران فوری ضرر و زیان حاصله براساس برآورد دانشگاه اقدام خواهم نمود و بدینوسیله حق هرگونه اعتراض را از خود سلب نمودم.»

امضا:
تاریخ:

دانشکده علوم انسانی

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد روان شناسی

موضوع:

بررسی رابطه شیوه های فرزند پروری والدین و کمرویی با
خلاقیت در دانش آموزان دختر تیزهوش

ندا فراهینی

استاد راهنما:

جناب دکتر غلامعلی افروز

استاد مشاور:

جناب دکتر سید کاظم رسول زاده طباطبائی

تیر ماه ۱۳۸۹

تقدیم به:

پدرم که همه توفیقات و برکات زندگییم مدیون وجود
نازنین او ست.

و

مادرم که صبورانه یاری و اعتبار می بخشد و در عمل
استاد روان شناسی است.

تقدیر و تشکر:

منت خدای را عزوجل که طاعتش موجب قربت است و به شکر اندرش مزید نعمت. هر نفسی که فرو می‌رود ممد حیات است و چون برآید مفرح ذات. پس در هر نفسی دو نعمت است و در هر نعمتی شکری واجب.

با سپاس فراوان و قدردانی از:

- راهنمای گرامی، استاد حکیم و فرزانه، الگوی انسانیت و کمال؛ جناب آقای دکتر غلامعلی افروز که شاگردی در محضرشان افتخاری بس بزرگ است. همواره، فضائل اخلاقی و بزرگواری و لطف ایشان، ستودنی است.

- مشاور گرامی، مدیر محترم گروه روان‌شناسی، جناب آقای دکتر سید کاظم رسول زاده طباطبایی، که الفبای پژوهش را از ایشان آموختم و با احاطه علمی، دلسوزی و حوصله، راهنمایم بودند.

- پدر و مادر مهربان، با تجربه، با مسئولیت و فداکارم (جناب آقای دکتر حسین فراهینی و سرکار خانم دکتر فائزه مقتدایی)؛ که بی گمان تمام زندگیم هستند.

- خواهرهای نازنین و برادر مهربانم، که همواره حمایت‌های عاطفی شان موجب دلگرمی و مشوق راهم است.

و در نهایت از همه آن‌ها که از ایشان آموختم و همه آن‌ها که در زندگیم نقشی موثر داشتند، کمال امتنان را دارم.

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی رابطه شیوه‌های فرزند پروری والدین و کمرویی با خلاقیت در دانش‌آموزان دختر تیزهوش می‌باشد. نمونه شامل ۲۳۷ نفر دانش‌آموز دختر دبیرستانی شاغل به تحصیل در مدارس استعدادهای درخشان شهر تهران بود که از طریق روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای انتخاب شد. داده‌های پژوهش از طریق پرسش‌نامه خلاقیت عابدی (۲۰۰۲)، مقیاس شیوه‌های فرزند پروری بامریند (۱۹۹۱) و مقیاس کمرویی استنفورد، جمع‌آوری گردید و سپس داده‌ها از طریق مدل‌های استنباط آماری Z و t برای معنادار بودن F پیرسون و اسپیرمن، ضریب هم‌خوانی خی دو برای معنادار بودن ضریب فای و آزمون F برای معنادار بودن معادله رگرسیون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان داد:

۱. در گروه افراد با شیوه فرزند پروری اقتدار منطقی مادر، در کمرویی پایین، کمترین فراوانی مربوط به خلاقیت در سطوح بسیار کم و کم بوده و بیشترین فراوانی مربوط به سطوح خلاقیت زیاد و بسیار زیاد می‌باشد. نتایج بین سطوح خلاقیت و سطوح کمرویی با توجه به سبک فرزندپروری منطقی نشان می‌دهد که هم‌خوانی برابر با $0/51$ در سطح کمتر از $0/01$ معنی‌دار بوده و کاسکور اختلاف بین طبقات نیز معنادار است. به عبارتی اکثر افرادی که تحت شیوه فرزندپروری اقتدار منطقی بوده و دارای سطح کمرویی پایین هستند، از خلاقیت بالاتر از متوسط برخوردار می‌باشند.
۲. در گروه مورد پژوهش، بین شیوه فرزند پروری اقتدار منطقی و خلاقیت رابطه معنادار نمی‌باشد. هم‌چنین در حالی که نتایج زیر معنادار نیست، اما بین شیوه فرزند پروری آزاد با خلاقیت، رابطه مثبت و بین شیوه فرزندپروری استبدادی با خلاقیت و تمامی مولفه‌های آن رابطه منفی وجود دارد.
۳. نتایج، رابطه منفی و معنادار ($-0/54$)، با سطح معناداری ($p < 0/01$) را میان کمرویی و خلاقیت نشان داد، بدین ترتیب که $0/29$ درصد از نوسانات خلاقیت توسط کمرویی پیش‌بینی می‌شود که نشان‌دهنده سهم بالای کمرویی در پیش‌بینی میزان خلاقیت می‌باشد. هم‌چنین کمرویی سهم بالایی در پیش‌بینی میزان هر یک مولفه‌های خلاقیت (سیالی، ابتکار، انعطاف و بسط) نیز دارد.
۴. در نمونه مورد پژوهش، بین شیوه فرزندپروری اقتدار منطقی و کمرویی رابطه معنادار وجود ندارد. هم‌چنین در حالی که نتایج زیر معنادار نیست، اما بین شیوه فرزندپروری آزاد با کمرویی رابطه منفی و بین شیوه فرزندپروری استبدادی با کمرویی رابطه مثبت وجود دارد.

کلمات کلیدی: خلاقیت، شیوه‌های فرزند پروری، کمرویی، تیزهوش

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱	فصل اول: کلیات پژوهش
۲	۱-۱- مقدمه
۳	۲-۱- بیان مسأله
۶	۳-۱- ضرورت و اهمیت پژوهش
۷	۴-۱- اهداف پژوهش
۷	۱-۴-۱- هدف اصلی
۸	۲-۴-۱- اهداف فرعی
۸	۵-۱- سؤالات پژوهش
۸	۱-۵-۱- سؤالات اصلی
۸	۲-۵-۱- سوال فرعی
۸	۶-۱- فرضیات پژوهش
۸	۱-۶-۱- فرضیات اصلی
۹	۲-۶-۱- فرضیات فرعی
۹	۷-۱- متغیرهای پژوهش
۹	۱-۷-۱- متغیرهای پیش بین
۹	۲-۷-۱- متغیر ملاک
۹	۳-۷-۱- متغیر کنترل
۹	۸-۱- تعاریف متغیرها
۹	۱-۸-۱- تعاریف مفهومی
۱۰	۲-۸-۱- تعاریف عملیاتی
۱۲	فصل دوم: پیشینه پژوهشی
۱۳	۱-۲- خلاقیت
۱۳	۱-۱-۲- تعریف

- ۱۷-۲-۱-۲- مولفه‌های خلاقیت.....
- ۱۷-۳-۱-۲- دیدگاه‌های نظری.....
- ۲۰-۴-۱-۲- روند تحولی خلاقیت در کودکان.....
- ۲۲-۵-۱-۲- بازدارنده‌های خلاقیت.....
- ۲۴-۶-۱-۲- ویژگی‌های افراد خلاق.....
- ۲۵-۷-۱-۲- پژوهش‌های انجام شده در زمینه خلاقیت.....
- ۲۵-۱-۷-۱-۲- هوش و خلاقیت.....
- ۲۸-۲-۷-۱-۲- خلاقیت و جنسیت.....
- ۲۸-۳-۷-۱-۲- خلاقیت و ویژگی‌های شخصیتی.....
- ۳۰-۲- اهمیت رابطه کودک با والدین؛ دلبستگی.....
- ۳۰-۱-۲-۲- تعریف.....
- ۳۱-۲-۲- پژوهش‌های انجام شده در زمینه دلبستگی.....
- ۳۳-۳-۲- فرزندپروری.....
- ۳۳-۱-۳-۲- تعریف.....
- ۳۴-۲-۳-۲- پژوهش‌های انجام شده در زمینه سبک‌های فرزند پروری.....
- ۴۱-۴-۲- کمروبی.....
- ۴۱-۱-۴-۲- تعریف.....
- ۴۳-۲-۴-۲- پژوهش‌های انجام شده در زمینه کمروبی.....
- ۴۶-۳-۴-۲- کمروبی کودکان.....
- ۴۷-۴-۴-۲- کمروبی و جامعه پذیری.....
- ۴۹-۵-۴-۲- کمروبی و فوبی اجتماعی.....

۵۳- فصل سوم: روش پژوهش.....

- ۵۴-۱-۳- روش پژوهش.....
- ۵۴-۲-۳- جامعه آماری.....
- ۵۵-۳-۳- نمونه و روش نمونه‌گیری.....

- ۴-۳- ابزارهای پژوهش ۵۵
- ۳-۴-۱- آزمون مدادی - کاغذی چند جوابی سنجش خلاقیت عابدی ۵۵
- ۳-۴-۲- مقیاس شیوه‌های فرزندپروری بامریند (۱۹۹۱) ۵۸
- ۳-۴-۳- مقیاس کمروبی استنفورد ۵۹
- ۳-۵- روش تجزیه و تحلیل داده‌ها ۶۱

فصل چهارم: یافته‌های پژوهش ۶۳

- ۴-۱- بررسی اطلاعات جمعیت شناختی و داده‌های توصیفی ۶۴
- ۴-۱-۱- اطلاعات جمعیت شناختی ۶۴
- ۴-۱-۱-۱- سن ۶۴
- ۴-۱-۱-۲- پایه تحصیلی ۶۵
- ۴-۱-۱-۳- ترتیب تولد ۶۵
- ۴-۱-۱-۴- تعداد خواهر و برادر ۶۵
- ۴-۱-۱-۵- سن مادر و پدر ۶۶
- ۴-۱-۱-۶- شغل پدر و مادر ۶۷
- ۴-۱-۱-۷- تحصیلات مادر و پدر ۶۷
- ۴-۱-۲- تجزیه و تحلیل توصیفی متغیرهای پژوهشی ۶۸
- ۴-۱-۲-۱- خلاقیت ۶۸
- ۴-۱-۲-۲- کمروبی ۶۹
- ۴-۱-۲-۳- شیوه‌های فرزند پروری ۷۰
- ۴-۲- تجزیه و تحلیل داده‌های استنباطی ۷۰
- ۴-۲-۱- تجزیه و تحلیل داده‌ها بر اساس فرضیات پژوهشی ۷۰
- ۴-۲-۱-۱- فرضیه‌ی اول ۷۰
- ۴-۲-۱-۲- فرضیه دوم ۷۲
- ۴-۲-۱-۳- فرضیه سوم ۷۲
- ۴-۲-۱-۴- فرضیه چهارم ۷۳

۷۴.....۲-۲-۴- یافته‌های جانبی.....

فصل پنجم: بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها..... ۷۵.....

۷۶.....۱-۵- بحث.....

۸۷.....۲-۵- محدودیت‌های پژوهشی.....

۸۸.....۳-۵- پیشنهادها.....

۸۸.....۱-۳-۵- پیشنهادهای پژوهشی.....

۸۹.....۲-۳-۵- پیشنهادهای کاربردی.....

فهرست منابع..... ۹۱.....

۹۲.....الف) منابع فارسی.....

۹۲.....ب) منابع انگلیسی.....

پیوست‌ها..... ۱۰۴.....

۱۰۵.....پیوست الف) تست خلاقیت عابدی.....

۱۱۲.....پیوست ب) تست شیوه‌های فرزند پروری بامریند.....

۱۱۴.....پیوست ج) تست کمروبی.....

۱۱۷.....چکیده انگلیسی.....

فهرست جداول و نمودارها

عنوان	صفحه
جدول ۱-۳- گزارش اعتبار آزمون سنجش خلاقیت عابدی برطبق گزارش ساداتی (۸۷).....	۵۷
جدول ۲-۳- جدول اعتبار آزمون در این پژوهش.....	۵۷
جدول ۳-۳- نمونه آماری مورد مطالعه به تفکیک منطقه و جنسیت (عبادتی، ۱۳۷۶).....	۶۱
جدول ۱-۴- توزیع فراوانی سن.....	۶۴
جدول ۲-۴- توزیع فراوانی پایه تحصیلی.....	۶۵
جدول ۳-۴- توزیع فراوانی ترتیب تولد.....	۶۵
جدول ۴-۴- توزیع فراوانی تعداد خواهر و برادر.....	۶۶
جدول ۵-۴- توزیع فراوانی سن مادر و پدر.....	۶۶
جدول ۶-۴- توزیع فراوانی شغل پدر و مادر.....	۶۷
جدول ۷-۴- توزیع فراوانی تحصیلات مادر و پدر.....	۶۸
جدول ۸-۴- میانگین و انحراف معیار نمرات ابعاد خلاقیت و نمره‌ی کل خلاقیت.....	۶۸
جدول ۹-۴- توزیع فراوانی طبقات خلاقیت.....	۶۹
جدول ۱۰-۴- توزیع فراوانی طبقات کمرویی.....	۶۹
جدول ۱۱-۴- میانگین و انحراف معیار نمرات ۳ شیوه‌ی فرزندپروری.....	۷۰
جدول ۱۲-۴- فراوانی شیوه‌های فرزند پروری.....	۷۰
جدول ۱۳-۴- ارتباط طبقات کمرویی و خلاقیت در گروه افراد با شیوه‌ی فرزند پروری منطقی مادر.....	۷۱
جدول ۱۴-۴- نتایج آزمون خی دو، فای و کرامر.....	۷۱
جدول ۱۵-۴- همبستگی بین خلاقیت و شیوه‌ی فرزندپروری اقتدار منطقی.....	۷۲
جدول ۱۶-۴- همبستگی بین نمره کمرویی با خلاقیت و ابعاد آن.....	۷۲

جدول ۴-۱۷- نتایج تحلیل واریانس یک راهه کمرویی با خلاقیت و ابعاد آن ۷۳

جدول ۴-۱۸- معادله رگرسیون کمرویی با خلاقیت و ابعاد آن ۷۳

جدول ۴-۱۹- همبستگی بین کمرویی و شیوه فرزند پروری منطقی ۷۴

جدول ۴-۲۰- همبستگی بین شیوه‌های فرزند پروری استبدادی و آزاد با خلاقیت (و ۴ مولفه آن) و کمرویی ۷۴

نمودار ۲-۱- دو ردیفی تفکر خلاق رانگو و چاند (۱۹۹۵) ۱۹

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱- مقدمه

موضوع اصلی این پژوهش، بررسی رابطه انواع شیوه‌های فرزند پروری والدین و کمرویی با خلاقیت در دانش‌آموزان دختر تیزهوش می‌باشد.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود محوریت بحث در این پژوهش، خلاقیت است.

هر آن‌چه که در اطراف مشاهده می‌شود، زمانی در تصور و تخیل فردی شکل گرفته است؛ رایانه، تلفن همراه، انواع وسایل نقلیه و... همه به صورت تصوراتی بوده‌اند که اکنون شکل قابل رویت به خود گرفته‌اند.

کوشش‌های انسانی همواره معطوف بر آن بوده که حداکثر نتیجه را از حداقل تلاش‌ها و امکانات به دست آورد. جمیع اختراعات و ابداعات بشر از ابتدائی‌ترین تا پیچیده‌ترین آن‌ها، متأثر از همین تمایل و اشتیاق می‌باشد.

مثال‌های گوناگونی در عرصه‌های متفاوت زندگی بشر وجود داشته که آن را با خلاقیت خویش حل نموده است، از کشف و اختراع‌هایی که زندگی بشر را متحول نمود تا مسائل پیش روی امروز که تنها با اندیشه خلاق وی حل شده و خواهد شد.

انسان برای ادامه بقا و زندگی نیازهایی دارد و این نیازها به دلیل تغییر دائمی تمایلات و روش‌های زندگی تغییر می‌کند. از طرفی، شرایط محیطی که انسان در آن زندگی می‌کند، روز به روز در تغییر است. اگر انسان بخواهد برای نیازهای متغیر خود در شرایط جدید، از همان راه حل‌های قدیمی استفاده کند، در نهایت روزی فرا می‌رسد که راه حل‌های کهنه پاسخگوی شرایط جدید نخواهند بود و در این صورت بقای انسان به مخاطره می‌افتد.

پیدا کردن راه حل‌های نو در همه عرصه‌ها نیاز به انسان‌های خوش فکر و خلاق دارد که توانایی روبرو شدن با مسائل جدید را داشته و قادر به حل آن‌ها باشند.

افراد و جوامعی که قادر به حل مسائل جدید خود نمی‌باشند، محکوم به فنا بوده و از بین خواهند رفت.

به علاوه زندگی شاد، فارغ از استرس و نگرانی و زندگی رو به رشد که اصلی‌ترین نیازهای بشر امروز می‌باشد، برای فرد خلاق که با مسائل پیش روی خود به سهولت برخورد کرده و در مواجهه با آن‌ها راهی خواهد ساخت، به راحتی در دسترس می‌باشد.

با این حساب نه تنها خلاقیت در زندگی دارای اهمیت، بلکه ضرورتی اجتناب ناپذیر به حساب می‌آید. چرا که گاهی انسان، با عدم استفاده از نیروی خلاقه خویش، در اساسی‌ترین و تعیین‌کننده‌ترین مسائل زندگی خویش، با اشتباه مواجه بوده و تنها با باورهایی که از سایرین به او رسیده، زندگی خویش را ادامه می‌دهد.

با روشن شدن اهمیت و ضرورت وجود خلاقیت در بشر، این سوال به ذهن می‌رسد که آیا همگان دارای خلاقیت بوده یا تنها معدودی را شامل می‌شود؟

در گذشته عقیده بر این بود که خلاقیت یک موهبت الهی است و چیزی نیست که بتوان آن را پرورش داد و یا به دیگران منتقل کرد، اما در حال حاضر دانشمندان عقیده دارند که خلاقیت خصیصه‌ای نیست که در اختیار افراد معدودی قرار گرفته باشد، بلکه همه انسان‌ها به نحوی دارای آن بوده و تقریباً همه افراد می‌توانند خلاق تر شده و زندگی بهتری داشته باشند (فودور و کارور،^۱ ۲۰۰۲).

بنابراین خلاقیت خصوصیتی نیست که در انحصار عده‌ای خاص باشد، بلکه تمامی افراد به درجاتی در زمینه‌های مختلف دارای قدرت خلاقه بوده و اگر زمینه‌های لازم برای شکوفایی و رشد آن فراهم شود می‌توانند آن را ظاهر سازند (زمانی، ۱۳۸۶).

همین امر سبب شده است که تحقیقات بسیاری پیرامون عوامل موثر و بازدارنده خلاقیت انجام بگیرد.

۱-۲- بیان مسأله

آن چه که سبب شکل‌گیری این پژوهش شد، در برخورد با این پدیده بود که انسان اصالتاً موجودی

1- Fodor & Carver

است اجتماعی و نیازمند برقراری ارتباط با دیگران. بسیاری از نیازهای عالیه انسان و شکوفا شدن استعدادها و خلاقیت هایش فقط از طریق تعامل بین فردی و ارتباطات اجتماعی می‌تواند ارضاء شود و فعلیت یابد (افروز، ۱۳۸۵).

بنابراین به نظر می‌آید که آن دسته از ویژگی‌ها که به عنوان موانعی برای تعاملات اجتماعی پویا محسوب می‌شود، مانعی برای بروز و ظهور خلاقیت نیز به شمار می‌رود.

البته تاکنون تحقیقات بسیار پیرامون عوامل تأثیرگذار بر خلاقیت انجام شده است و عوامل موثر و بازدارنده در رشد و پرورش خلاقیت همواره مد نظر متخصصان علوم رفتاری بوده است (تورنس و گاف^۱، ۱۹۸۹ و کراپلی^۲، ۱۹۶۷).

به نظر بعضی از صاحب نظران، به طور کلی مجموعه‌ای از عوامل شناختی (مانند هوش و استعداد)، متغیرهای محیطی (مثل عوامل سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی)، متغیرهای شخصیتی (مانند انگیزه درونی، ویژگی‌های خود رهبری یا دیگر رهبری و...) و متغیر جنسیت بر خلاقیت موثر می‌باشد (آیزنک^۳، ۲۰۰۰).

روان‌شناسان اجتماعی نیز، به نقش ساختارهای اجتماعی در پرورش افراد خلاق توجه و تأکید دارند (رامر و برولین^۴، ۱۹۹۹؛ جفری و کرافت^۵، ۲۰۰۱). در این گروه پژوهش‌ها، خلاقیت به صورت سیستمی متشکل از عناصر متعدد شناختی در بافت اجتماعی تعریف می‌گردد (استرنبرگ و لوبارت^۶، ۱۹۹۳) و این افراد بر این باورند که خانواده، مدرسه، اجتماع و ویژگی‌های شخصیتی و فردی به عنوان عناصر شکل دهنده موقعیت خلاق مطرح هستند.

بنابراین در مطالعات پیشین، بسیاری از عوامل مرتبط با خلاقیت مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

اما آیا کمروبی که مانعی برای تعاملات بین فردی و ارتباطات اجتماعی محسوب می‌شود، می‌تواند با میزان خلاقیت افراد در ارتباط باشد؟ آیا کمروبی می‌تواند به عنوان مانعی برای خلاقیت به شمار آید؟ در کمروبی نیز مانند خلاقیت، محیط خانواده نقش بسزایی دارد.

---

1 - Torrance & Goff
2- Croply
3- Eyzenk
4 - Ryhammar & Brolin
5 - Jeffrey & Craft
6- Sterenberg & Lubart

به اعتقاد افروز (۱۳۸۵)، محیط خانواده، الگوهای رفتاری بزرگسال، نحوه و میزان ارتباطات عاطفی و کلامی و اجتماعی خردسالان با والدین و بزرگسالان خانواده و تجارب اولیه کودک، بیشترین تأثیر را در رشد و یا پدیدآیی اضطراب و کمرویی کودکان می‌تواند داشته باشد.

کمال جویی و آرمان‌گرایی فوق‌العاده والدین و انتظارات نامعقول آنان از فرزندان در شرایط گوناگون و وادار کردن آن‌ها به رفتارهای کلیشه‌ای و قالبی و عکس‌العمل‌های تصنعی در موقعیت‌های مختلف اجتماعی (در حضور میهمانان، به هنگام میهمانی رفتن، حضور در مجالس جشن و مراسم عمومی، در کوچه و خیابان، در اتومبیل و اتوبوس، به هنگام لباس پوشیدن، غذا خوردن، نگاه کردن، صحبت کردن، راه رفتن و...)، سخت‌گیری بیش از حد بر کودکان و نوجوانان و داشتن توقعات زیاد، رفتار خصمانه و عصبی با ایشان، تهدیدها و تنبیه‌ها، تحقیرها و تحدیدهای ناروا و یا حمایت‌های افراطی و غیرضروری از فرزندان از اصلی‌ترین زمینه‌های رشد معیوب کودک و بروز کمرویی به شمار می‌آیند (همان منبع).

بنابراین به نظر می‌رسد انواع شیوه‌های فرزند پروری می‌تواند با کمرویی و خلاقیت در ارتباط باشد. هم‌چنین در زمینه رابطه هوش و خلاقیت تاکنون مطالعات بسیاری صورت گرفته است. به طور کلی پژوهش‌ها نشان داده‌اند که سطح معینی از هوش برای بروز خلاقیت ضرورت دارد (استرنبرگ، ۲۰۰۱).

به اعتقاد افروز (۱۳۸۷)، هر کودک تیزهوشی لزوماً خلاق نیست، اما هر کودک خلاق، از نظر هوشی به طور قابل ملاحظه‌ای بالاتر از سطح متوسط می‌باشد.

بنابراین به منظور کنترل متغیر هوش، این پژوهش بر روی دانش‌آموزان شاغل به تحصیل در مدارس استعداد درخشان که با آزمون هوش پذیرفته شده و همگی دارای هوش بالاتر از سطح متوسط هستند، انجام می‌گیرد که منجر به بررسی خلاقیت بدون تأثیر متغیر هوش گردد.

هدف دیگری که از اجرای این پژوهش روی تیزهوشان دنبال می‌شود، اهمیت و ضرورت وجود خلاقیت در تیزهوشان می‌باشد که به آن پرداخته خواهد شد.

با مقدمه‌ای که ذکر شد، این پژوهش به دنبال پاسخگویی به این سوال است که آیا شیوه‌های فرزند پروری والدین و کمرویی می‌تواند به عنوان عواملی تعیین‌کننده در میزان خلاقیت افراد تیزهوش به

۱-۳- ضرورت و اهمیت پژوهش

تمدن بشر مرهون اندیشه خلاق آدمی بوده است و دوام آن نیز بدون بهره گیری از خلاقیت، که عالی ترین عملکرد ذهن انسان محسوب می شود، غیر ممکن خواهد بود. در وضعیت کنونی، خلاقیت نه یک ضرورت، بلکه شرطی برای بقاست. بنابراین، لازم است نظام آموزشی بر تربیت و پرورش افرادی تأکید کند که به حل مسائل پیش بینی ناپذیر قادر باشند (بقتو^۱، ۲۰۰۷).

در این میان آن چه از اهمیت بیشتری برخوردار است بررسی متغیر خلاقیت در تیزهوشان می باشد. چرا که هر جامعه ای که به بقا و پیشرفت خود می اندیشد، استعدادهای درخشان خود را در کانون توجه قرار می دهد. به طور کلی سال هاست که یک حرکت جهانی شروع شده و به سمت توجه ویژه به نخبگان و تیزهوشان جهت گیری کرده است (اژه ای، ۱۳۸۳).

شناخت و تعلیم و تربیت افراد سرآمد و خلاق بدین دلیل است که این افراد بتوانند بار مهمی از وظایف و مسئولیت های علمی، فرهنگی و اجتماعی جامعه را بر دوش بکشند (افروز، ۱۳۸۶).

رابطه هوش و خلاقیت مانند رابطه ماشین و راننده است. یک راننده ناتوان ممکن است ماشینی با توان بالا را به شیوه خوبی نراند و از همه توان آن استفاده نکند. توان ماشین مانند توانایی هوش برای فرد است. این مهارت راننده است که بر چگونگی به کار گیری توانایی ماشین تصمیم می گیرد و مهارت تفکر است که چگونگی کاربرد هوش را مشخص می کند (زمانی، ۱۳۸۶).

پس برای این که فردی تیزهوش بتواند از توانایی هوشی خود کمال استفاده را بنماید، باید دارای خلاقیت نیز باشد، در صورتی که شاهد آن هستیم که فقط برخی از افراد تیزهوش، خلاق می باشند.

بنابر این در این پژوهش برخی از علل و عوامل موثر یا بازدارنده بر خلاقیت افراد تیزهوش که از اهمیت ویژه ای برخوردار است مورد بررسی قرار خواهد گرفت تا با شناخت و آگاهی از آن ها، بتوان در جهت ایجاد یا رفع این عوامل اقدام نمود.

در این میان بررسی عامل کمروبی بسیار ضروری به نظر می رسد. چرا که به اعتقاد افروز (۱۳۸۵)، در بسیاری از مواقع هوش و استعدادی سرشار در پس ابرهای تیره کمروبی پنهان می ماند. به عبارت دیگر

1- Beghetto